

Marian Mikołajczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach
(University of Silesia in Katowice, Poland)
e-mail: marian.mikolajczyk@us.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9405-3036

Grzegorz Nancka

Uniwersytet Śląski w Katowicach
(University of Silesia in Katowice, Poland)
e-mail: grzegorz.nancka@us.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9911-7473

DOI: 10.15290/mhi.2023.22.01.10

Z dziejów sądownictwa administracyjnego na Górnym Śląsku w czasach II Rzeczypospolitej. Sprawa Józefa Kormana przeciwko Dyrekcji Policji w Katowicach

ABSTRAKT

Celem artykułu jest ukazanie praktyki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Katowicach, funkcjonującego w czasach II Rzeczypospolitej, mające – w szerszej perspektywie – pozwolić na dokonanie oceny jego działalności. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach, utworzony dopiero w 1922 r., po przyłączeniu części Górnego Śląska do Rzeczypospolitej, nie doczekał się wciąż całościowego opracowania. Studiów nad jego działalnością nie ułatwia stan zachowania akt, bardzo poważnie przetrzebionych w toku ich brakowania. Zachowane, bardzo nieliczne akta spraw, pozwalają na poznanie przebiegu sporów toczonych przed WSA, a także ich rezultatów. Jedną z nich jest stanowiąca przedmiot opracowania sprawa Józefa Kormana przeciwko Dyrekcji Policji w Katowicach. Studium tego przypadku jest interesujące z wielu względów. Przede wszystkim jednak z tego powodu, że jest to jeden z nielicznych sporów, jakie trafiły przed Najwyższy Trybunał Administracyjny w Warszawie na skutek odwołania wniesionego od wyroku WSA w Katowicach.

Opracowanie opiera się na zachowanych w Archiwum Państwowym w Katowicach aktach sprawy, ówczesnych źródłach prawa, a także literaturze przedmiotu. W artykule wykorzystana została metoda historyczno-prawna.

From the History of Administrative Justice in Upper Silesia during the Second Polish Republic. The Case of Józef Korman v. the Police Directorate in Katowice

ABSTRACT

The article aims to show the practice of the Voivodship Administrative Court in Katowice, operating during the Second Polish Republic, which – in a broader context – will allow for an assessment of its activity. The Voivodship Administrative Court in Katowice, which was established only in 1922 after the annexation of part of Upper Silesia into the Republic of Poland, has not yet been subjected to a comprehensive analysis. Research into its operation is not facilitated by the small number of surviving files, which were heavily depleted in the process of disposal. The preserved case files, which are very few in number, provide insight into the course and results of disputes adjudicated before the Voivodship Administrative Court. One of them is the case of Józef Korman v. the Police Directorate in Katowice, which is the subject of this study. It is an interesting case study for a number of reasons. This is primarily because it was one of the few cases heard before the Highest Administrative Tribunal in Warsaw as a result of an appeal filed against the judgment of the Voivodship Administrative Court in Katowice. The study is based on the case files preserved in the State Archive in Katowice, sources of law of that time and specialist literature. The article uses a historical-legal methodology.

Słowa kluczowe: Wojewódzki Sąd Administracyjny, Najwyższy Trybunał Administracyjny, obrońca prywatny

Key words: Voivodship Administrative Court, Supreme Administrative Tribunal, private defence counsel

Jak powszechnie wiadomo, organizując sądownictwo administracyjne w II Rzeczypospolitej, nie zrealizowano zakładanej w Konstytucji marcowej wieloinstancyjności tegoż sądownictwa i przyjęto, przynajmniej tymczasowo¹, jednoinstancyjny model austriacki. W 1922 r. w Warszawie utworzono Najwyższy Trybunał Administracyjny (NTA), jako jedyny sąd tego rodzaju dla większości ziem Polski. Jedynie na Pomorzu, w Wielkopolsce i na Górnym Śląsku utrzymano odziedziczony po państwie pruskim model trójinstancyjny – ale nieco zmodyfikowany. I instancją były nadal wydziały powiatowe – organy wykonawcze samorządu terytorialnego, działające także jako sądy, II² jednak – zamiast pruskich wydziałów obwodowych – wojewódzkie sądy administracyjne z siedzibami w Toruniu, Poznaniu i Katowicach. III instancją był Najwyższy Trybunał Administracyjny (NTA)³.

Podstawą naszej wiedzy o sądownictwie administracyjnym w byłej dzielnicy pruskiej jest fundamentalna monografia Witolda Maisla o wojewódzkich sądach administracyjnych w II Rzeczypospolitej⁴. Pewne uzupełnienie stanowi kilka późniejszych artykułów, m.in. Józefa Koredczuka, Zbigniewa Naworskiego, Anny Tarnowskiej⁵. Jednak badania nad organizacją tego sądownictwa, jego funkcjonowaniem w praktyce, a także orzecznictwem trudno byłoby uznać za zamknięte. Wciąż czeka na gruntowną analizę sądowa strona działalności

¹ Szerzej na ten temat np. D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny 1922–1939 w świetle własnego orzecznictwa*, Warszawa-Kraków 1999, s. 22-31, 246; eadem, *Geneza i pozycja prawnoustrojowa Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922–2017*, red. A. Rossmanith, Warszawa 2019, s. 52, 54-55; M. Mąkosza, *Sądownictwo administracyjne w Polsce. Geneza – ustrój – funkcjonowanie*, Radom 2014, s. 68-71, 79-80, 83; Z. Naworski, *Sądownictwo administracyjne w województwie śląskim w latach 1922–1939*, „Z dziejów Prawa” 2020, t. 13 (21), s. 276-277; A. Tarnowska, *Sądownictwo administracyjne II RP a pruski model sądownictwa administracyjnego*, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2006, t. 9, cz. 2, s. 426-433, 442-443.

² W niektórych kategoriach spraw sądy te orzekały w pierwszej instancji – por. np. W. Maisel, *Wojewódzkie sądy administracyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa – Poznań 1976, s. 125, 174.

³ O przejściowych, odmiennych regulacjach dotyczących sądów najwyższej instancji zob. J.S. Langrod, *Zarys sądownictwa administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa administracyjnego w Polsce*, Warszawa 1925, s. 228-236; W. Maisel, op. cit., s. 39-50; D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 20-21, 106; M. Mąkosza, op. cit., s. 87-89; Z. Naworski, op. cit., s. 279, 282-283; A. Tarnowska, op. cit., s. 423.

⁴ W. Maisel, op. cit.

⁵ J. Koredczuk, *Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach w okresie międzywojennym*, [w:] *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, red. A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka, Katowice 2020, s. 328-338; Z. Naworski, op. cit., s. 271-294; A. Tarnowska, op. cit., s. 415-444; zob. też T. Adamczyk, M. Mikołajczyk, G. Nancka, *Początki działalności Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach (1922–1924)*, [w:] *Sądownictwo administracyjne w umacnianiu państwa prawa. Księga z okazji 100-lecia sądownictwa administracyjnego w województwie śląskim*, red. A. Matan, A. Nita, Warszawa 2022, s. 15-40.

wydziałów powiatowych⁶. W przypadku wojewódzkich sądów administracyjnych stan badań jest niewątpliwie bardziej zaawansowany. Wspomniane wcześniej prace kreślą jednak – póki co – ogólny ich obraz, warto by natomiast kontynuować owe badania, wnikając głębiej w ich działalność, przyglądając się rozpoznawanym przez nie sprawom.

W przypadku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach, utworzonego dopiero w 1922 r., po przyłączeniu części Górnego Śląska do Rzeczypospolitej studiów takich nie ułatwia stan zachowania akt. Spuścizna sądu została bowiem bardzo poważnie przetrzebiona w toku brakowania akt. Z inwentarza przechowywanego w Archiwum Państwowym w Katowicach zespołu *Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach* wynika, iż oddano na przemiał 1690 cennych dla dzisiejszego badacza jednostek archiwalnych, przede wszystkim akt spraw podatkowych, dotyczących koncesji, przydziału mieszkań, uznając je arbitralnie za drobne i szablonowe, „nieposiadające ani znaczenia naukowego, ani politycznego”⁷. Ocalały, co prawda, liczne odpisy wyroków WSA przesyłane do Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego⁸, nie pozwalają one jednak na pełne przesledzenie przebiegu nieraz bardzo ciekawych spraw.

Do nielicznych zachowanych należą akta toczącej się w 1926 r. sprawy, w której stroną powodową był Józef Korman, a pozwaną Dyrekcja Policji w Katowicach⁹. Co prawda, w teczce brakuje części dokumentów, którymi dysponowały rozpoznające sprawę sądy – obrazujące wstępne etapy postępowania akta Dyrekcji Policji zostały bowiem jej zwrócone¹⁰, jednak na podstawie zachowanych dokumentów jesteśmy w stanie odtworzyć przebieg całego postępowania i dzięki temu poznać w szczegółach sposób procedowania w sprawie, w której Wojewódzki Sąd Administracyjny występował jako I instancja. Oczywiście, pojedynczy przykład nie uprawnia do wyprowadzania daleko idących wniosków, poczynione ustalenia mogą stanowić jednak punkt wyjścia do dalszych badań.

⁶ Pewien krok w tym kierunku został uczyniony w pracach Elżbiety Kaznowskiej, *Sądownictwo administracyjne I instancji w województwie śląskim w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Dawne sądy i prawo*, red. A. Lityński, Katowice 1984, s. 131-147; *W kwestii praktyki sądów administracyjnych I instancji w województwie śląskim w świetle ich orzecznictwa*, „*Studia Iuridica Silesiana*” 1986, t. 11, s. 167-181; *Sądownictwo administracyjne w województwie śląskim w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Sądownictwo administracyjne w umacnianiu...*, s. 41-55.

⁷ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: APKat.), J. Rzewniś, *Inwentarz zespołu akt Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach z lat (1918)1922-1939* (wstęp: M. Rożkiewicz), s. 4, 62, b.r.w.

⁸ W. Maisel, op. cit., s. 9.

⁹ APKat., Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach (dalej: WSAKat.), sygn. 27. W aktach zastosowano specyficzny sposób paginacji. Numerami oznaczane zostały jedynie strony zapisane.

¹⁰ Odpowiednie zarządzenie wydał prezes WSA Jan Szatko (APKat. WSAKat. 27, s. 1).

Józef Korman, zamieszkały w Katowicach przy ul. Kopernika 7 udzielał zawodowo porad prawnych¹¹. Jeśli wierzyć jego oświadczeniu, były to porady w dość wąskim, wyspecjalizowanym zakresie¹². Korman prowadził zatem jedno z biur prawnych, które w byłej dzielnicy pruskiej działały na podstawie przepisów niemieckiej ustawy (ordynacji) przemysłowej. Natomiast nie wskazuje, by był on agentem procesowym, mogącym występować przed sądami powiatowymi¹³.

19 marca 1926 r. Dyrekcja Policji w Katowicach wydała zarządzenie¹⁴ wzywające rzezonego J. Kormanana, by „na oznaczeniu swego biura” (zapewne chodziło o szyld) „oraz na pieczęciach i stemplach jakimi się posługuje używał wyłącznie określenia swego zawodu”, czyli „obrońca prywatny”. Poinformowano go też, że w razie niezastosowania się do owego zarządzenia w terminie 4 tygodni zostanie ukarany „grzywną do 60 zł, a w razie nieściągalności – aresztu do 5 dni”. Dyrekcja Policji powoływała się w tym przypadku na „okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości z 11 kwietnia 1923 r., nr 680/III, skierowany do wszystkich sądów i prokuratur w górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach”¹⁵. Zgodnie z tym okólnikiem „osoby, które po myśli § 35 ust. 3

¹¹ W części I *Księgi adresowej województwa śląskiego. Rok 1926/1927*, oprac. J. Bernatt, Katowice [b.r.w.], zawierającej m.in. spis telefonów w Katowicach na s. 97 obok numeru 9-56 figuruje „Korman Józef, porady prawne, Kopernika 7”. Jednak w części II, w *Spisie ludności miasta Wielkich-Katowic*, na s. 30 pojawia się „Kormann Józef, prokur., Kopernika 7”. Możemy przypuszczać, że skrót „prokur.” nie oznaczał w tym wypadku prokuratora lecz zastępcę prawnego.

¹² APKat. WSAKat. 27, s. 27.

¹³ Por. T.J. Kotliński, *Samorząd adwokacki w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008, s. 55.

¹⁴ O pojęciach „orzeczenie” i „zarządzenie” władz administracyjnych, które w rozporządzeniu o postępowaniu administracyjnym z 1928 r. zostało zastąpione pojęciem „decyzja” zob. D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 66-71.

¹⁵ Sąd Apelacyjny w Katowicach obejmował swą właściwością miejscową obszar autonomicznego województwa śląskiego, na który składała się część górnośląska, gdzie obok przepisów polskich obowiązywało prawo pruskie i ponemieckie oraz część cieszyńska z prawem poaustriackim. W zarządzeniu Dyrekcji Policji wiernie przytoczono słowa okólnika nr 680/III n./23 w przedmiocie zastępców procesowych i obrońców prywatnych. Zgodnie z owym okólnikiem „osoby, którym po myśli rozporządzenia z dnia 25 września 1899 r. (Dziennik rozporządzeń pruskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, str. 272) udzielono pozwolenia do występowania przed sądami powiatowymi w charakterze zastępców stron, a które po myśli § 3 tego rozporządzenia posługiwały się dotąd tytułem agencji procesowi (Processagenten) mają odtąd używać jedynie tytułu «zastępca procesowy», natomiast „osoby, które po myśli § 35 ustęp 3 ustawy przemysłowej występują zawodowo w charakterze pełnomocników lub doradców stron przed sądem (§ 157 ustęp 1 niem. ustawy o postępowaniu w cywilnych sprawach spornych), a które posługiwały się dotąd tytułem adwokat ludowy (Volksadvokat itp.) mogą odtąd używać jedynie tytułu «obrońca prywatny». Wobec tego też oznaczenia biur (wywieszki) oraz pieczęcie i stemple jakimi mają prawo posługiwać się wymienione wyżej osoby winny obejmować wyłącznie tylko napis «Biuro zastępcy procesowego» względnie «Biuro obrońcy prywatnego» i to bez żadnych skrótów”. Prezesi i naczelnicy sądów mieli wezwać „urzędujących w ich okręgach zastępców procesowych i obrońców prywatnych (...) do odpowiedniej zmiany

ustawy przemysłowej¹⁶ występowały „zawodowo w charakterze pełnomocników lub doradców stron przed sądem, a które posługiwały się dotąd tytułem adwokat ludowy” i podobnymi określeniami swego zawodu od tej pory mogły używać „jedynie tytułu «obrońca prywatny»¹⁷.”

Zarządzenie Dyrekcji Policji zostało doręczone 17 kwietnia 1926 r. J. Kormanowi¹⁸, który 30 kwietnia za pośrednictwem tejże Dyrekcji¹⁹ wniósł skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach (w tym przypadku właściwego jako sąd I instancji²⁰), domagając się uchylenia „zarządzenia jako pozbawionego podstawy prawnej”. Swoje żądanie uzasadniał tym, że okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości „odnosi się tylko do osób posiadających zezwolenie prezesa sądu okręgowego do występowania przed sądami” i oświadczał, że „takiego zezwolenia nie posiada” i przed sądami nie występuje²¹.

6 maja Dyrektor Policji w Katowicach przesłał skargę „wraz z przynależnymi aktami” Wojewódzkiemu Sądowi Administracyjnemu²². 15 maja

oznaczeń biur i pieczęci”. W razie niewykonania zarządzenia, w przypadku obrońców prywatnych należało się „odnieść do właściwej władzy przemysłowej, która obrońcy prywatnemu zezwoliła na wykonanie tego zawodu” (Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości 1923, nr 8, s. 198).

¹⁶ Chodzi tu o pruskie prawo (ordynację przemysłową) z 1869 r. w wersji z roku 1883 (*Bekanntmachung, betreffend die Redaktion der Gewerbeordnung für das Deutsche Reich vom 1. Juli 1883*, Deutsches Reichsgesetzblatt, Band 1883, Nr. 1505, S. 177-240). Pierwsze ustępy § 35 dotyczyły różnego rodzaju przedsiębiorców i stanowiły, że udowodniona im nierzetelność stanowi podstawę zakazania prowadzenia przez nich działalności gospodarczej. Natomiast ust. 3 brzmiał: „Dasselbe gilt von der gewerbsmäßigen Besorgung fremder Rechtsangelegenheiten und bei Behörden wahrzunehmender Geschäfte, insbesondere der Abfassung der darauf bezüglichen schriftlichen Aufsätze, von dem Geschäfte der gewerbsmäßigen Vermittelungsagenten für Immobilienverträge, Darlehen und Heirathen, von dem Geschäfte eines Gesindevermiethers und eines Stellenvermittlers, sowie vom Geschäfte eines Auktionators. Denjenigen, welche gewerbsmäßig das Geschäft eines Auktionators betreiben, ist es verboten, Immobilien zu versteigern, wenn sie nicht von den dazu befugten Staats- oder Kommunalbehörden oder Korporationen als solche angestellt sind”.

¹⁷ Czynności podejmowane przez Dyrekcję Policji zostały dość dokładnie opisane w uzasadnieniu wyroku WSA w Katowicach (APKat. WSAKat. 27, s. 18) i w uzasadnieniu wyroku NTA (APKat. WSAKat. 27, s. 5). Należy dodać, że J. Korman wzywano do „bezwzględnego zastosowania się do (...) zarządzenia Ministerstwa Sprawiedliwości” na podstawie § 132 ustawy o ogólnym zarządzie kraju (APKat. WSAKat. 27, k. 5).

¹⁸ APKat. WSAKat. 27, s. 18 (uzasadnienie wyroku WSA w Katowicach).

¹⁹ Został zatem w tym przypadku dotrzymany dwutygodniowy termin do wniesienia skargi, jak i sposób procedowania – skargi w sprawach policyjnych należało bowiem wnieść wyjątkowo nie wprost do WSA, lecz za pośrednictwem organu, który wydał kwestionowane zarządzenie (W. Maisel, op. cit., s. 115, 157, zob. też s. 177-178).

²⁰ Wojewódzkie sądy administracyjne (wcześniej wydziały obwodowe) orzekać miały w I instancji w sprawach policyjnych w gminach liczących ponad 10 000 mieszkańców (J.S. Langrod, op. cit., s. 137-138).

²¹ APKat. WSAKat. 27, s. 5 (uzasadnienie wyroku NTA), 18 (uzasadnienie wyroku WSA w Katowicach).

²² APKat. WSAKat. 27, s. 12.

prezes WSA Jan Szatko²³ wyznaczył termin rozprawy na 16 czerwca 1926 r.²⁴ W zarządzeniu znalazło się też polecenie wezwania na ową rozprawę powoda Józefa Kormana oraz pozwanej Dyrekcji Policji w Katowicach²⁵. Wezwania doręczył woźny sądowy²⁶.

Rozprawa odbyła się w zaplanowanym terminie. Pięciosobowemu składowi orzekającemu²⁷ przewodniczył prezes WSA Jan Szatko. Poza nim za stołem sędziowskim zasiadali: zawodowy sędzia administracyjny Jan Handzel – jako referent²⁸ (sprawozdawca) oraz sędziowie niezawodowi burmistrz Ferdynand Popek, sędzia sądu okręgowego Władysław Augustyński oraz starszy radca wojewódzki Fryderyk Andres²⁹. Protokolantką była zatrudniona na stanowisku pomocnika sekretarza nieznana nam z imienia³⁰ Pietrzykowska³¹.

²³ Jan Szatko od 1923 r. był sędzią zawodowym WSA w Katowicach (wcześniej był sędzią w Zakliczynie), w latach 1924–1925 pełnił obowiązki jego prezesa, zaś od 1926 r. aż do wybuchu wojny był prezesem tegoż sądu (L. Krzyżanowski, *Sędziowie II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*, Katowice 2011, s. 156; W. Maisel, op. cit., s. 231).

²⁴ Miała się ona odbyć o godzinie 3 (czyli 15) w pokoju 10.

²⁵ Zarządzenie to prezes napisał w wolnym miejscu na wspomnianym piśmie Dyrekcji Policji z 6 maja (APKat. WSAKat. 27, s. 12). O obowiązkach prezesa (przewodniczącego) sądu, przewidzianych przez ustawę o ogólnym zarządzie kraju (§ 55 *Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung vom 30. Juli 1883* (§ 55), *Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preußischen Staaten 1883*, nr 25, nr 8951, s. 208), a obejmujących m.in. kierowanie tokiem spraw, prowadzenie korespondencji, podpisywanie pism wychodzących z sądu zob. W. Maisel, op. cit., s. 68–69).

²⁶ Por. dowody doręczenia: APKat. WSAKat. 27, s. 13, 14. W nagłówku druków: „Pocztowy dowód doręczenia” skreślono słowo „pocztowy”, zaś w zdaniu informującym o doręczeniu przesyłki skreślono słowa „posłaniec pocztowy”, a ręcznie nadpisano w tym miejscu: „woźny sądowy”.

²⁷ Według przejętych przez WSA pruskich przepisów (ustawy o ogólnym zarządzie kraju z 1883 r.) w większości spraw należących do sądu (wcześniej do wydziału obwodowego) orzecka miało pięciu sędziów, w tym dwóch zawodowych i trzech niezawodowych. Przewodniczyć powinien prezes albo wiceprezes – od 1923 mógł to być także inny sędzia zawodowy (J.S. Langrod, op. cit., s. 180, 237; W. Maisel, op. cit., s. 57, 76; Z. Naworski, op. cit., s. 285).

²⁸ Referent był wyznaczany w ramach wstępnych czynności przez prezesa sądu lub wyznaczonego przez niego sędziego zawodowego (W. Maisel, op. cit., s. 163).

²⁹ Jan Handzel był sędzią zawodowym WSA od 1926 do 1939 r. Zastępcą sędziego niezawodowego WSA w latach 1926–1939 był Ferdynand Popek, prawnik, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1926 r. naczelnik połączonych gmin Siemianowice, Huta Laura i Huta Jerzego i zapewne ze względu na liczbę ludności tych gmin już wtedy tytułowano go burmistrzem. Burmistrzem Siemianowic jako miasta został po uzyskaniu przez tę miejscowość praw miejskich w 1932 r. Władysław Augustyński był sędzią sądu okręgowego w Katowicach. W WSA był sędzią niezawodowym w latach 1926–1939. Starszy radca Fryderyk Andres był zastępcą sędziego niezawodowego w latach 1923–1926 (W. Maisel, op. cit., s. 231–232 (*Wykaz sędziów WSA*); J. Koredczuk, op. cit., s. 335–336 (zwłaszcza przypis 35); E. Roch-Wyrzykowska, *Dżentelmen – gospodarz*, „Głos Miasta. Siemianowicka Gazeta Samorządowa” 2022, nr 12 (94), s. 13). Imię sędziego Andresa ustalono na podstawie części II (zawierającej m.in. *Spis ludności miasta Wielkich Katowic*) *Księgi adresowej województwa śląskiego...*, s. 1. Imię to podaje także J. Koredczuk, op. cit., s. 334).

³⁰ Zgodnie z ówczesną praktyką w protokołach i częściach wstępnych (komparycjach) wyroków nie podawano imion osób biorących udział w posiedzeniach i rozprawach.

³¹ APKat. WSAKat. 27, s. 15 (protokół rozprawy).

Na rozprawie nie zjawił się ani powód, ani pozwana, nikt ich też nie reprezentował³². Stanowisko strony powodowej zawarte było niewątpliwie w skardze, nie można też wykluczyć, że Dyrekcja Policji przesyłając ową skargę do sądu przedstawiła swój pogląd na sprawę³³.

W protokole zaznaczono, że rozprawa odbyła się jawnie i sprowadziła się do przedstawienia przez sędziego referenta stanu sprawy „na podstawie akt”³⁴. Po naradzie przewodniczący ogłosił „wyrok z powodami”, przy czym sentencję tegoż wyroku w niemal dosłownym brzmieniu zamieszczono też w protokole³⁵.

W pierwszym punkcie tenoru orzeczenia WSA stwierdził, iż „oddala się powoda ze skargą”, w kolejnych nałożył na powoda, czyli Józefa Kormana „koszta i wydatki postępowania” oraz ustalił, że wartość przedmiotu sporu wynosi 300 zł³⁶.

W uzasadnieniu przedstawiono przebieg dotychczasowego postępowania, a więc znane nam już poczynania działania Dyrekcji Policji oraz stanowisko niezgadającego się z wydanym przez nią zarządzeniem J. Kormana wyrażone w skardze do WSA. Następnie sąd stwierdził, iż „skarga jest nieuzasadniona”. Zarządzenie, którego dotyczył spór zostało wydane na podstawie wspomnianego okólnika Ministerstwa Sprawiedliwości z 1923 r., który z kolei „powołuje się w części dotyczącej obrońców prywatnych, do których powód należy na § 35 ust. 3 ordynacji przemysłowej względnie § 157 ust. 1 niemieckiej procedury cywilnej”³⁷. Zdaniem sądu okólnik ten odpowiadał „wymogom art. 44 ust. 3 Konstytucji”³⁸, jako że „regulowanie (...) sposobu prowadzenia procede-

³² APKat. WSAKat. 27, s. 15 (protokół rozprawy).

³³ Wydaje się, że zakładano pisemną formę wypowiedzi stron. W formularzu protokołu rozprawy umieszczono bowiem zdanie, w którym należało powstawić tylko odpowiednie końcówki wyrazów: „Zastępc... stron... wywodz... i wnos... jak w swych pismach, przy czym żadnych nowych okoliczności faktycznych ani wniosków nie przedstawiono”. W przypadku omawianej sprawy tę część protokołu oczywiście wykreślono (APKat. WSAKat. 27, s. 15). W zasadzie sąd powinien przekazać skargę stronie pozwanej i wezwać ją do złożenia odpowiedniego oświadczenia (W. Maisel, op. cit., s. 163) – w tym przypadku jednak, jak pamiętamy, skarga była znana pozwanej Dyrekcji Policji, złożona została bowiem za jej pośrednictwem.

³⁴ Por. uwagi W. Maisla o przebiegu rozprawy w wojewódzkich sądach administracyjnych (*Wojewódzkie sądy administracyjne...*, s. 165-169).

³⁵ Protokół podpisała protokolantka i przewodniczący – APKat. WSAKat. 27, s. 15-16.

³⁶ APKat. WSAKat. 27, s. 17. O obowiązku określania wartości przedmiotu sporu w wyroku końcowym, która to wartość stanowiła podstawę do obliczania ponoszonej przez stronę przegrrywającą opłaty ryczałtowej zob. W. Maisel, op. cit., s. 118-119.

³⁷ Przywołany przepis brzmiał: „Sąd może nie dopuścić pełnomocników i doradców występujących zawodowo w rozprawach ustnych”. Ustęp drugi tegoż paragrafu dodawał, że „sąd może zakazać dalszego przedstawienia sprawy stronom, pełnomocnikom i doradcom, którym brak odpowiednich do tego zdolności” (*Ustawa o postępowaniu cywilnem obowiązująca na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (przekład urzędowy)*, Warszawa – Poznań 1923).

³⁸ Ustęp 2 przywołanego art. 44 Konstytucji marcowej brzmiał: „Prezydent Rzeczypospolitej celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe ma prawo wydawać rozporządze-

ru wykonywanego przez powoda³⁹ należy „do zakresu działania Ministerstwa Sprawiedliwości na podstawie” wspomnianego „§ 157 niemieckiej procedury cywilnej, o ile dotyczy spisywania podań do sądu”. Ponieważ „biuro (...) tego rodzaju, jaki[e] prowadzi powód, zajmuje się spisaniem podań do władz, nie wyłączając władz sądowych”, zatem „powód musi się także stosować do zarządzeń wydanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości”⁴⁰.

Jak widać, WSA nie miał wątpliwości, że działalność J. Kormana w zakresie doradztwa prawnego obejmuje również pomoc w redagowaniu pism kierowanych do sądów, choć z akt nie wynika, by na tę okoliczność przeprowadzono jakikolwiek dowód⁴¹. W związku z tym sąd jednoznacznie stwierdził, że okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości, jak i „wydane na jego podstawie zarządzenie policyjne, które powód swą skargą zaczeplia, posiadają (...) wszelkie wymogi legalności”⁴².

Wyrok został sporządzony pismem ręcznym, ale na odpowiednim blankiecie, zawierającym m.in. drukowany końcowy fragment uzasadnienia. Znalazła się tu informacja, że „decyzja w sprawie kosztów polega na § 103 ustawy o ogólnym zarządzie kraju z dnia 30 lipca 1883 r.”⁴³ oraz pouczenie, iż „przeciw temu wyrokowi przysługuje prawo odwołania⁴⁴ do Najwyższego Trybunału Administracyjnego w Warszawie w ciągu 2 tygodni od dnia doręczenia”⁴⁵, przy czym

nia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić”, zaś ustęp 3: „Takie prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe” (Dz.U. 1921 nr 44, poz. 267).

39 W tym miejscu przywołano znów przepis ustawy przemysłowej, podając jednak – z pewnością błędnie – jej § 38 ust. 3 a nie 35 ust. 3.

40 APKat. WSAKat. 27, s. 19.

41 Nie można jednak wykluczyć, że jakaś informacja na ten temat znajdowała się w zwróconych aktach policyjnych.

42 APKat. WSAKat. 27, k. 19.

43 Por. § 103 owej ustawy w zmodernizowanej wersji zamieszczonej w zbiorze opracowanym przez Włodzimierza Dądbrowskiego: Dem unterliegenden Teile sind die Kosten und die baren Auslagen des Verfahrens, sowie die erforderlichen baren Auslagen des obsiegenden Teils zur Last zu legen. Die Gebühren eines Rechtsanwalts des obsiegenden Teils hat der unterliegende Teil nur insoweit zu erstatten, als dieselben für Wahrnehmung der mündlichen Verhandlung vor dem Wojewódzki Sąd Administracyjny oder dem Najwyższy Trybunał Administracyjny zu zahlen sind. An baren Auslagen für die persönliche Wahrnehmung der mündlichen Verhandlung vor dem: Wojewódzki Sąd Administracyjny und dem Najwyższy Trybunał Administracyjny kann die obsiegende Partei nicht mehr in Anspruch nehmen, als die gesetzlichen Gebühren eines sie vertretenden Rechtsanwalts betragen haben würden, es sei denn, dass ihr persönliches Erscheinen von dem Gerichte angeordnet war. Im Endurteile ist der Wert des Streitobjektes festzusetzen. Die Gebühren der Rechtsanwälte bestimmen sich nach den für dieselben bei den ordentlichen Gerichten geltenden Vorschriften. Zob. *Zbiór praw konstytucyjnych i administracyjnych Województwa Śląskiego. Sądownictwo Administracyjne (I)*, zestawił W. Dąbrowski, Katowice 1923, s. 65.

44 Pozostawiając słowo „odwołania” wykreślono słowo „rewizji”. Środek prawny w postaci odwołania przysługiwał stronom w przypadku, gdy WSA orzekał jako I instancja, gdyby orzekał w instancji II – przysługiwałyby im rewizja (por. W. Maisel, op. cit., s. 174).

45 Por. W. Maisel, op. cit., s. 115-116.

ów „środek prawny należy wnieść” do WSA w Katowicach. Na samym końcu zarezerwowano miejsce na datę wydania wyroku („Katowice, dnia 16 VI 1926”) i umieszczono nazwę „Wojewódzki Sąd Administracyjny:”, nie bez powodu zakończoną dwukropkiem, jako że poniżej przyłożono okrągłą pieczęć sądu, a obok niej znalazły się podpisy sędziów – zgodnie z przepisami tylko trzech z pięcioosobowego składu⁴⁶.

Wyrok został doręczony stronom 28 czerwca 1926 r.⁴⁷ – zarówno Józefowi Kormanowi⁴⁸, jak i Dyrekcji Policji w Katowicach⁴⁹. W ostatnim dniu upływającego terminu, 12 lipca 1926 r. powód za pośrednictwem WSA w Katowicach wniósł odwołanie od tegoż wyroku do NTA w Warszawie. Józef Korman stwierdzał w nim, iż okólnik, który był podstawą zarządzenia Dyrekcji Policji „reguluje jedynie i wyłącznie sprawy należące do kompetencji” Ministerstwa Sprawiedliwości, „a więc do osób trudniących się zawodowo występowaniem przed sądami w charakterze obrońców, doradców prawnych, pełnomocników procesowych”. Prowadzenie takiej działalności wymaga „bezwzględnie” zezwolenia prezesa sądu okręgowego, a „bez takiego zezwolenia odnośny sędzia zastępcy prawnego do obrony dopuścić nie może”. Wedle powoda okólnik odnosi się zatem „tylko do tych osób, które takie zezwolenie już posiadają i w przyszłości posiadać mogą”. Tymczasem on takiego zezwolenia nie ma, jako że nie zajmuje się sprawami sądowymi, lecz „sprawami natury administracyjnej, jak załatwianiem spraw podatkowych, celnych itd.” Dlatego też J. Korman prosił „o zniesienie zacepionego wyroku sądowego jako nieważnego”⁵⁰.

Środek prawny wniesiony przez J. Kormana spełniał wszystkie warunki formalne, został właściwie nazwany, zawierał uzasadnienie i wniesiony został do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie⁵¹.

3 sierpnia WSA przesłał Dyrekcji Policji odpis odwołania „celem oświadczenia się na nie w przeciągu 3 tygodni”⁵². Odpowiedź datowana na 28 sierpnia wpłynęła do sądu 3 września 1926 r. Dyrektor Policji oświadczał, że „Korman trudni się załatwianiem spraw dla osób trzecich”, a „jego twierdzenie jakoby

⁴⁶ APKat. WSAKat. 27, s. 20. Podpisy składać miał przewodniczący, sędzia zawodowy i jeden z sędziów niezawodowych (W. Maisel, op. cit., s. 82, 170).

⁴⁷ Odpowiednie zarządzenie odnaleźć można na ostatniej stronie wyroku (APKat. WSAKat. 27, s. 20).

⁴⁸ APKat. WSAKat. 27, s. 21.

⁴⁹ APKat. WSAKat. 27, s. 22.

⁵⁰ APKat. WSAKat. 27, s. 27-28, a także s. 23-24.

⁵¹ Por. W. Maisel, op. cit., s. 174-176; D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 108.

⁵² APKat. WSAKat. 27, s. 26, zob. też odrębny projekt pisma sporządzony na pierwszej stronie odwołania powoda (s. 23). O przekazywaniu odwołania drugiej stronie procesowej zob. W. Maisel, op. cit., s. 176.

okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości odnosił się tylko do tych osób, które zastępują strony przed sądem jest mylne”. W okólniku mowa jest bowiem „wyróżnienie o przedsiębiorstwach podpadających § 35 ust. 3 ordynacji przemysłowej, który obejmuje także przedsiębiorstwa biura obrońcy prywatnego”. Zaczepienie wyroku jest więc nieuzasadnione, „gdyż okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości nie mógł być inaczej zrozumiony [sic!]”⁵³.

Po otrzymaniu odpowiedzi Dyrekcji Policji WSA 4 września przesłał do NTA akta sprawy wraz z dołączonym spisem składających się na nie dokumentów. W piśmie przewodnim stwierdzono m.in., że „pismo apelacyjne powoda (...) wniesione zostało (...) w czasokresie ustawowym”⁵⁴. Pismo sygnował Jan Szatko jako „przewodniczący” WSA⁵⁵. Jak widać, choć w katowickim sądzie praktycznie od początku sędzię stojącego na czele sądu tytułowano prezesem⁵⁶, to jednak w oficjalnej korespondencji posługiwano się też innym określeniem: przewodniczący sądu, być może w celu zaznaczenia, że chodzi w tym przypadku o przewodniczącego składu orzekającego⁵⁷.

Sprawa trafiła do NTA i długo oczekiwała na rozpoznanie. Jak wiadomo, sąd ten z biegiem lat miał coraz większe zaległości w rozpoznawaniu spraw⁵⁸. Po przeszło roku, 2 grudnia 1927 r. zaniepokojony dyrektor katowickiej policji Kamil Gebhardt⁵⁹ zwrócił się do WSA w Katowicach „o zawiadomienie w jakim stadium załatwienia znajduje się odnośna sprawa”⁶⁰. Prezes J. Szatko mógł jedynie poinformować dyrektora, że „akta sprawy (...) znajdują się w Najwyższym Trybunale Administracyjnym w Warszawie”⁶¹.

Dopiero 12 października 1928 r., a więc po dwóch latach w NTA odbyła się rozprawa. Przewodniczącym składu był jeden z prezesów NTA dr Roman

53 APKat. WSAKat. 27, s. 25.

54 APKat. WSAKat. 27, s. 9, zob. też spisy akt (oryginał i kopię) na k. 10 i 11.

55 APKat. WSAKat. 27, s. 9. Zob. też identycznie podpisane pismo do Dyrekcji Policji – APKat. WSAKat. 27, s. 28.

56 W sądach toruńskim i poznańskim przewodniczący długo posługiwali się tytułem prezydenta (choć tytuł „prezes” też był używany). W Katowicach, w aktach prawnych pojawia się wyłącznie tytuł „prezes” (W. Maisel, op. cit., s. 67-68, zob. też s. 95).

57 W 1928 r. w jednym ze swych wyroków NTA stwierdził, iż określenie „przewodniczący” nie oznacza prezesa sądu jako takiego, lecz prezesa lub wiceprezesa WSA, który przewodniczył był rozprawie (D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 108; zob. też M. Mąkosa, op. cit., s. 96).

58 R. Jastrzębski, *Właściwość oraz orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia...*, s. 70-71; D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 183-184, 219-220, 246; eadem, *Geneza i pozycja...*, s. 54; W. Maisel, op. cit., s. 203; M. Mąkosa, op. cit., s. 86.

59 Imię ustalono na podstawie *Szematyzmu władz państwowych i samorządowych zamieszczonego w Księdze adresowej województwa śląskiego*, s. 16.

60 APKat. WSAKat. 27, s. 8.

61 Odpowiedź znamy jedynie z jej rękopiśmiennego projektu sporządzonego na karcie z zapytaniem dyrektora K. Gebhardta (APKat. WSAKat. 27, s. 8).

Moraczewski⁶², pozostali dwaj⁶³ sędziowie to dr Karol Bernaczek i dr Franciszek Rybarzewski⁶⁴. Rozprawa sprowadziła się prawdopodobnie do wysłuchania sprawozdania sędziego-referenta⁶⁵, po czym Trybunał wydał wyrok, w którym uchylił zarówno wyrok WSA, jak i zarządzenie Dyrekcji Policji w Katowicach. Dyrekcja, jako przegrywająca strona pozwana została obciążona kosztami postępowania. Najwyższy Trybunał Administracyjny podtrzymał decyzję katowickiego WSA dotyczącą wartości przedmiotu sporu.

Znaczną część uzasadnienia stanowiło streszczenie przebiegu dotychczasowego postępowania zakończone stwierdzeniem, iż odwołanie wniesione przez Józefa Kormana „należało uwzględnić”. Podkreślić należy, że Trybunał nie wdał się w ogóle w dyskusję z zarzutami zawartymi w odwołaniu J. Kormana i w dotyczącym tegoż odwołania oświadczeniu Dyrekcji Policji. Powołując się na własne orzeczenie z 28 stycznia 1928 r.⁶⁶ „w podobnej sprawie” NTA uznał, że jedyną podstawą prawną regulującą „wykonywanie profesji przez osoby” (do których należy powód) „trudniące się zawodowo załatwianiem cudzych spraw prawnych i strzegących tych spraw u władz publicznych” jest § 35 ust. 3 niemieckiej ordynacji przemysłowej oraz przepisy wykonawcze do tej ustawy, czyli rozporządzenie „Ministra Handlu i Przemysłu z 28 listopada 1901, względnie z 4 grudnia 1906”, a żaden z tych przepisów nie normuje tytułów, które by przysługiwały wyłącznie tej kategorii osób. Natomiast okólnik Ministerstwa Sprawiedliwości z 11 kwietnia 1923 r., „jako nie ogłoszony w Dzienniku Ustaw” zgodnie z przepisami ustawy z 31 lipca 1919⁶⁷ nie ma mocy obowiązującej. Nie może

⁶² APKat. WSAKat. 27, k. 4. Był on sędzią Trybunału od jego powstania; na stanowisko prezesa został mianowany w 1924 r. Stał on na czele Izby D, a potem Izby II (A. Bereza, *Sędziowie i prokuratorzy Sądu Najwyższego mianowani na urzędy sędziowskie w Najwyższym Trybunale Administracyjnym*, [w:] W 95. rocznicę utworzenia..., s. 86-87; D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 46). O podziale Trybunału na izby zob. D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 58-61.

⁶³ Od 1926 r. dopuszczalne (a nawet preferowane) było rozpoznawanie spraw w składach trzyosobowych – wcześniej na rozprawach musiały to być wyłącznie składy pięcioosobowe (D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 182-183).

⁶⁴ Protokołował członek (referent) Sekretariatu Prawniczego, Mikołaj Dąbrowski (APKat. WSAKat. 27, k. 4). W wyroku nie podano imion członków składu orzekającego oraz protokolanta, podaje je jednak *Kalendarz sądowy na rok 1928*, oprac. J. Kirkiczenko i M. Krackiewicz, Warszawa 1928, s. 112-113. Krótkie biografie wspomnianych sędziów zamieszcza Marcin Żukowski w artykule *Sylwetki prezesów oraz sędziów Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] W 95. rocznicę utworzenia..., s. 92, 100-101, 106-107.

⁶⁵ Wskazuje na to fragment komparcji wyroku, zgodnie z którą NTA wydał orzeczenie „po przeprowadzonej dnia 12 października 1928 r. rozprawie, a to po wysłuchaniu sprawozdania sędziego-referenta” (APKat. WSAKat. 27, s. 4). Jak wiadomo, niestawiennictwo stron nie było przeszkodą do przeprowadzenia rozprawy i wydania wyroku (D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 170 – tam też (s. 171) o referowaniu sprawy przez sędziego-referenta).

⁶⁶ Wyroku tego (podobnie jak i wyroku w omawianej sprawie nie zamieszczono w *Zbiorze wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, rocznik VI, rok 1928, red. K. Birgellner, W. Borkowski, J. Morawski, Warszawa 1930).

⁶⁷ NTA miał na myśli ustawę z dnia 31 lipca 1919 r. w sprawie wydawania Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1919 nr 66, poz. 400).

też być uznany za „rozporządzenie policyjne, regulujące w interesie publicznym tytuły kategorii osób, trudniących się zawodowo załatwianiem cudzych spraw przed władzami”, bo „nie odpowiada on (...) formalnym wymogom VI części ustawy o ogólnym zarządzie kraju, a w szczególności jej § 136 i następnym”⁶⁸. Ponieważ zaskarżone zarządzenie policyjne oparte było jedynie na okólniku Ministerstwa, przeto należało je uchylić „jako pozbawione podstawy prawnej”⁶⁹.

Jak widać, Trybunałowi udało się uniknąć poruszania kwestii trudnego do udowodnienia charakteru porad prawnych udzielanych przez Józefa Kormana. Sędziowie znaleźli bowiem czysto formalną, ale bardzo istotną podstawę do zakwestionowania legalności zarządzenia Dyrekcji Policji w Katowicach⁷⁰.

Wkrótce gotowe były trzy odpisy kończącego postępowanie wyroku. Możemy przypuszczać, że podobnie jak ten, który znalazł się w aktach WSA w Katowicach, również pozostałe dwa 23 października 1928 r. zostały zgodnie z przepisami⁷¹ potwierdzone pieczęcią NTA i podpisem prezesa R. Moraczewskiego oraz członka sekretariatu⁷². W tym samym dniu odpisy, prawdopodobnie razem z aktami sprawy, powinny zostać wyekspediowane do Katowic⁷³. Prawdopodobnie nastąpiło to jednak znacznie później, bowiem do WSA wpłynęły one dopiero 7 grudnia⁷⁴.

Prezes J. Szatko zarządził przesłanie odpisu wyroku stronom⁷⁵. Nakazał też zwrócić „główne akta” – niewątpliwie Dyrekcji Policji. Zgodnie z zarządzeniem koszta należało umorzyć (w nawiasie dodano: „Skarb Śląski”, który te koszta pewnie poniósł). Po wykonaniu opisanych poleceń akta należało „odłożyć” – jak się domyślamy w archiwum WSA⁷⁶.

13 grudnia 1928 r. odpis wyroku NTA doręczono pocztą Józefowi Kormanowi, a 31 grudnia tegoż roku Dyrekcji Policji w Katowicach⁷⁷.

⁶⁸ Przepisy te mówią m.in. o wydawaniu przez odpowiednich ministrów specjalnych przepisów policyjnych na podstawie wyraźnej delegacji ustawowej (§ 136-145 *Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung...*, Sechster Titel: *Polizeiverordnungsrecht*, s. 230-233).

⁶⁹ APKat. WSAKat. 27, s. 4-6. Na końcu uzasadnienia (k. 6-7) dodano, że „orzeczenie o kosztach opiera się na §§ 103 i 107 ustawy o ogólnym zarządzie kraju”. Por. § 103 i 107 *Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung...*, s. 219-220

⁷⁰ Jak stwierdza D. Malec „NTA uznawał (...) zawsze swoje prawo do badania innych niż ustawa aktów prawnych” (*Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 95-96). O tym, że Trybunał dopuszczał możliwość rozpoznawania niektórych kwestii z urzędu, a także o tym, że po wejściu w życie w lipcu 1928 r. rozporządzenia Prezydenta RP o postępowaniu administracyjnym „uchyleniu jako nieważne (...) podlegały decyzje wydane (...) bez jakiegokolwiek podstawy prawnej” zob. ibidem, s. 197-198.

⁷¹ Por. D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 180.

⁷² APKat. WSAKat. 27, s. 7. Sam wyrok oczywiście musiał być podpisany przez wszystkich członków składu orzekającego (D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny...*, s. 179).

⁷³ Pismo przewodnie nosi datę 23 października 1928 r. (APKat. WSAKat. 27, s. 1).

⁷⁴ APKat. WSAKat. 27, s. 1 (pismo przewodnie NTA podpisane przez prezesa R. Moraczewskiego) i k. 4 (adnotacja o wpływie odpisu wyroku).

⁷⁵ W piśmie prezesa NTA wyraźnie stwierdzono, że odpisy wyroku zostają przesłane „do dalszego urzędowania i doręczenia stronom” (APKat. WSAKat. 27, s. 1).

⁷⁶ APKat. WSAKat. 27, s. 1.

⁷⁷ APKat. WSAKat. 27, s. 2 i 3 (dowody doręczenia).

Nie wiemy, co skłoniło Józefa Kormana do wejścia w spór administracyjny z Dyrekcją Policji w Katowicach i kontynuowania go (mimo narażania na poniesienie sporych kosztów) również przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym. Jest całkiem prawdopodobne, że chodziło w tym przypadku o pewne zasady – jeśli rzeczywiście doradca z ul. Kopernika 7 udzielając porad prawnych nie angażował się w sprawy toczące się przed sądem, zmiana szyldu, pieczętek itp. byłaby wręcz poświadczeniem nieprawdy. Nie można jednak wykluczyć, że jakąś rolę odgrywały tu także powody bardziej przyziemne. Jeśli biuro J. Kormana cieszyło się ustaloną renomą, zmiana szyldu mogłaby sugerować jego potencjalnym klientom zmianę profilu czy charakteru działalności i skłonić przynajmniej niektórych z nich do rezygnacji z jego usług. Józef Korman mógł się też obawiać, że posługiwanie się narzuconym mu tytułem „obrońca prywatny” pociągnie za sobą konieczność uzyskiwania odpowiednich zezwoleń, może też dodatkowe obciążenia finansowe.

W każdym razie ani on, ani sędziowie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach nie zwrócili uwagi na podstawę prawną kwestionowanego zarządzenia, na to, że okólnik akt prawa wewnętrznego nie może być podstawą do wymuszania na obywatelach określonych zachowań czy też podjęcia odpowiednich czynności. Oczywiście, owa pojedyncza sprawa nie może uzasadniać krytycznej oceny orzecznictwa katowickiego WSA, fragmentaryczne dane, którymi dysponujemy świadcząby raczej o akceptowaniu przez NTA jego orzeczeń⁷⁸.

Zbyt pochopne – jak się wydaje – przyznanie przez WSA w Katowicach racji pozwanej Dyrekcji Policji nie powinno też wpływać na ocenę sposobu procedowania w omawianej sprawie. Widoczne jest w tym przypadku dołożenie wszelkich starań, by postępowanie przebiegało sprawnie, a zarazem z bezwzględnym poszanowaniem obowiązujących przepisów. Dalsze, szersze zakrojone badania powinny przynieść odpowiedź na pytanie, czy owe spostrzeżenia można rozciągnąć na całą siedemnastoletnią działalność katowickiego sądu administracyjnego.

78 Cząstkowe ustalenia W. Maisla dowodzą, iż NTA na ogół utrzymywał w mocy orzeczenia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach i oddalał rewizje oraz odwołania (W. Maisel, op. cit., s. 180-181; zob. też J. Koredczuk, op. cit., s. 337). Wobec niezachowania się całości orzecznictwa NTA do ustaleń tych należy rzecz jasna podchodzić bardzo ostrożnie.

Bibliografia

Materiały archiwalne

- Archiwum Państwowe w Katowicach, J. Rzewniś, *Inwentarz zespołu akt Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach z lat (1918) 1922–1939* (wstęp: M. Rożkiewicz).
- Archiwum Państwowe w Katowicach, Wojewódzki Sąd Administracyjny, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach, sygn. 27.

Akty prawne

- Bekanntmachung, betreffend die Redaktion der Gewerbeordnung für das Deutsche Reich vom 1. Juli 1883* (Deutsches Reichsgesetzblatt, Band 1883, Nr. 1505).
- Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung vom 30. Juli 1883*, (Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preußischen Staaten 1883, Nr. 25, Nr. 8951).
- Ustawa z dnia 31 lipca 1919 r. w sprawie wydawania Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1919 nr 66, poz. 400).
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1921 nr 44, poz. 267).
- Ustawa o postępowaniu cywilnem obowiązująca na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (przekład urzędowy)*, Warszawa-Poznań 1923.
- Okólnik nr 680/III n./23 w przedmiocie zastępców procesowych i obrońców prywatnych, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości 1923, nr 8.

Inne źródła i literatura

- Adamczyk T., Mikołajczyk M., Nancka G., *Początki działalności Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach (1922–1924)*, [w:] *Sądownictwo administracyjne w umacnianiu państwa prawa. Księga z okazji 100-lecia sądownictwa administracyjnego w województwie śląskim*, red. Matan A., Nita A., Warszawa 2022.
- Bereza A., *Sędziowie i prokuratorzy Sądu Najwyższego mianowani na urzędy sędziowskie w Najwyższym Trybunale Administracyjnym*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922–2017*, red. A. Rossmanith, Warszawa 2019.
- Jastrzębski R., *Właściwość oraz orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922–2017*, red. A. Rossmanith, Warszawa 2019.
- Kalendarz sądowy na rok 1928*, oprac. J. Kirkiczenko i M. Kraczkiewicz, Warszawa 1928.
- Kaznowska E., *Sądownictwo administracyjne I instancji w województwie śląskim w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Dawne sądy i prawo*, red. A. Lityński, Katowice 1984.
- Kaznowska E., *Sądownictwo administracyjne w województwie śląskim w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Sądownictwo administracyjne w umacnianiu państwa*

- prawa. Księga z okazji 100-lecia sądownictwa administracyjnego w województwie śląskim*, red. A. Matan, A. Nita, Warszawa 2022.
- Kaznowska E., *W kwestii praktyki sądów administracyjnych I instancji w województwie śląskim w świetle ich orzecznictwa*, „*Studia Iuridica Silesiana*” 1986, t. 11.
- Koredczuk J., *Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach w okresie międzywojennym*, [w:] *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, red. A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka, Katowice 2020.
- Kotliński T.J., *Samorząd adwokacki w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008.
- Krzyżanowski L., *Sędziowie II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*, Katowice 2011.
- Księga adresowa województwa śląskiego. Rok 1926/1927*, oprac. J. Bernatt, Katowice [b.r.w.].
- Langrod J.S., *Zarys sądownictwa administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa administracyjnego w Polsce*, Warszawa 1925.
- Maisel W., *Wojewódzkie sądy administracyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa – Poznań 1976.
- Malec D., *Geneza i pozycja prawnoustrojowa Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922–2017*, red. A. Rossmanith, Warszawa 2019.
- Malec D., *Najwyższy Trybunał Administracyjny 1922–1939 w świetle własnego orzecznictwa*, Warszawa-Kraków 1999.
- Mąkosa M., *Sądownictwo administracyjne w Polsce. Geneza – ustrój – funkcjonowanie*, Radom 2014.
- Naworski Z., *Sądownictwo administracyjne w województwie śląskim w latach 1922–1939*, „*Z Dziejów Prawa*” 2020, t. 13(21).
- Roch-Wyrzykowska E., *Dżentelmen – gospodarz*, „*Głos Miasta. Siemianowicka Gazeta Samorządowa*” 2022, nr 12(94).
- Tarnowska A., *Sądownictwo administracyjne II RP a pruski model sądownictwa administracyjnego*, „*Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego*” 2006, t. 9, cz. 2.
- Zbiór praw konstytucyjnych i administracyjnych Województwa Śląskiego. Sądownictwo Administracyjne (I)*, zestawiał W. Dąbrowski, Katowice 1923.
- Zbiór wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, R. VI, rok 1928, red. K. Birgfellner, W. Borkowski, J. Morawski, Warszawa 1930.
- Żukowski P.M., *Sylwetki prezesów oraz sędziów Najwyższego Trybunału Administracyjnego*, [w:] *W 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922–2017*, red. A. Rossmanith, Warszawa 2019.

STRESZCZENIE

Z dziejów sądownictwa administracyjnego na Górnym Śląsku w czasach II Rzeczypospolitej. Sprawa Józefa Kormana przeciwko Dyrekcji Policji w Katowicach

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach został utworzony w 1922 r., po przyłączeniu części Górnego Śląska do Rzeczypospolitej i działał do wybuchu II wojny światowej. W Archiwum Państwowym w Katowicach zachowały się – wprawdzie bardzo nieliczne – akta spraw rozpatrywanych przez ten sąd. Wśród nich znajdują się akta toczącej się w 1926 r. sprawy, w której stroną powodową był Józef Korman, a pozwaną Dyrekcja Policji w Katowicach. Sprawa, której zaczątkiem było wydanie przez Dyrekcję Policji w Katowicach zarządzenia wzywającego Kormana do używania terminu „obrońca prywatny”, zakończyła się orzeczeniem Najwyższego Trybunału Administracyjnego w Warszawie. W niniejszym opracowaniu przeanalizowano przebieg tego – jak się wydaje – interesującego sporu, w toku którego niewątpliwie dokładano wszelkich starań, by postępowanie przebiegało sprawnie, a zarazem z bezwzględnym poszanowaniem obowiązujących przepisów. Dalsze, szerszej zakrojone badania powinny przynieść odpowiedź na pytanie, czy owe spostrzeżenia można rozciągnąć na całą kilkunastoletnią działalność katowickiego sądu administracyjnego.

SUMMARY

From the History of Administrative Justice in Upper Silesia during the Second Polish Republic. The Case of Józef Korman v. the Police Directorate in Katowice

The Voivodship Administrative Court in Katowice was established in 1922 after the annexation of part of Upper Silesia into the Republic of Poland and it operated until the outbreak of World War II. Very few files of cases considered by that court have survived in the State Archive in Katowice. They contain the files of a case heard in 1926, with Józef Korman as the plaintiff and the Police Directorate in Katowice as the defendant. The case, which began with the issuance of an order by the Police Directorate in Katowice calling on Korman to use the term “private defence counsel”, was concluded with a ruling of the Highest Administrative Tribunal in Warsaw. This study analyses the development of that evidently interesting dispute, during which every effort was undoubtedly made to ensure that the proceedings were conducted smoothly and with absolute respect for the applicable regulations. Further, more extensive research should provide an answer to the question whether these remarks may be extended to all of over a dozen years of activity of the Voivodship Administrative Court in Katowice.